

Afvalnieuwsbrief Zoutkoepeloverleg

Nummer 26; november 2008

Kernenergie komt de laatste tijd weer in discussie. Er gebeuren ook dingen die nauwelijks opgemerkt worden. Zo wil minister Cramer van Milieu wil in 2009 beginnen met een nieuw onderzoeksprogramma 'terugneembare ondergrondse berging van radioactief afval (TOBRA)', dat 6 miljoen euro kost voor 8 tot 10 jaar.

In deze nieuwsbrief beginnen we met een overzicht van de stand van zaken rond kernenergie. Het tweede deel is een verslag van een recente conferentie over kernafval in Berlijn, waar ik naar toe ben geweest.

**Herman Damveld
Centaurstraat 10
9742 PP Groningen**

hdamveld@xs4all.nl

1. De stand van zaken rond kernenergie

In 2006 liet de regering weten dat de kerncentrale Borssele tot 2033 in bedrijf mag blijven. In juni 2008 is het Energierapport 2008 van de ministers Van der Hoeven van Economische Zaken en Cramer van Milieu de regering verschenen. Daarin gaat het ook over nieuwe kerncentrales. De kwestie van de opslag van radioactief afval in zoutkoepels komt daarmee weer in beeld. Er was namelijk een nota van september 2006 van de vorige regering over de eisen waar kernenergie aan moet voldoen, samen met een nieuwe versie van de kernenergiewet.

Maar Van der Hoeven en Cramer hadden ruzie over kernenergie. Daarom besloten de ministers het even niet over kernenergie te willen hebben. Eerst zou het Energierapport 2008 moeten verschijnen. Dat is in juni dus gebeurd. De discussie in de Tweede Kamer werd daarmee geopend en nog eens versterkt omdat het Zeeuwse energiebedrijf Delta begin september 2008 liet weten een vergunning aan te vragen voor de bouw van een kerncentrale. In het Energierapport stelden de ministers: "Het is te vroeg om nu een definitief antwoord te geven op de vraag welke plaats kernenergie in ons land moet innemen in de toekomstige energievoorziening. Het kabinet is met de Sociaal Economische Raad van mening dat het wenselijk is dat hierover met betrokkenen en deskundigen een discussie plaatsvindt op basis

van een continue proces van factfinding. Daartoe is een aantal mogelijke scenario's geschetst."

Het jaar 2020 is het eerste moment waarop in die scenario's een nieuwe kerncentrale in bedrijf kan komen. Op 29 september brachten de ministers hun visie op de kernenergiewet uit: "Aangekondigd is dat tijdens deze kabinetsperiode drie scenario's voor de mogelijke inzet van kernenergie worden uitgewerkt, inclusief transparante en consistente randvoorwaarden, zodat een volgend kabinet op een verantwoorde wijze een besluit kan nemen over de brandstofmix. Tevens neemt dit kabinet een reeks 'no-regret' maatregelen om toekomstige besluitvorming niet te bemoeilijken. In dit kader van 'no-regret' maatregelen is het kabinet tot de conclusie gekomen dat het voorliggende wetsvoorstel dat door het vorige kabinet in januari 2006 bij de Tweede Kamer is ingediend, thans aanpassing behoeft. Onderdelen die van invloed zijn op de toekomst van kernenergie in Nederland worden uit het wetsvoorstel gehaald." Over radioactief afval schrijven Van der Hoeven en Cramer in het Energierapport 2008: "Naar de huidige stand van de wetenschap en techniek is alleen ondergrondse berging geschikt als definitieve eindberging" en "Nederland zet in op regionale samenwerking met zijn buurlanden." Daarmee komen de Noordelijke zoutkoepels (Pieterburen,

Onstwedde, Winschoten, Hooghalen, Gasselte, Schoonlo, Anloo, Ternaard) of de opslag in klei weer duidelijk in beeld.

Overigens: de regering heeft op 29 september 2008 aan de Tweede Kamer geschreven dat het 10 tot 13 jaar duurt voor er een nieuwe kerncentrale in bedrijf kan komen. Dat een kerncentrale in 2016 in bedrijf komt, zoals Delta wil, is dan ook niet realistisch. In de Tweede Kamer bleek op 6 oktober een meerderheid de bouw van nieuwe kerncentrales niet te steunen. Als Delta wel een vergunning aanvraagt, komt die gewoon in behandeling. De kwestie van de kernenergie is dus weer even opgeschoven.

2 Verhitte discussie Duits kernafval: Gorleben of elders

De Duitse regering eist dat het kernafval vanaf 2035 voor een miljoen jaar veilig ondergronds opgeborgen wordt in zoutkoepels, kleilagen of graniet. De vaten met kernafval moeten 500 jaar heel blijven. De regering eist bovendien dat gegevens over dit afval zeker 500 jaar bewaard blijven. Over deze eisen hield het ministerie van Milieu van 30 oktober tot 1 november een conferentie in Berlijn waar 300 mensen aan deel namen. Milieuminister Sigmar Gabriel opende de conferentie. Hij stelde dat het hoog radioactieve afval wat betreft hoeveelheid 10% uitmaakt van alle afval dat tot 2040 ontstaat, maar wel 99% van de radioactiviteit van alle afval bevat. Het gaat om 24.000 kubieke meter hoog actief afval dat uiterlijk in 2035 in een opslagplaats moet, omdat dan de vergunningen voor de tijdelijke opslag bij de kerncentrales verlopen. Sinds 1977 vindt er onderzoek plaats in en rond de zoutkoepel te Gorleben. De keuze voor Gorleben is tot nu toe een raadsel, relevante gegevens zijn niet openbaar, stelde Anselm Tiggemann die daar onderzoek naar heeft verricht. In 1976 noemde de Bondsregering de zoutkoepels Wahn, Lutterloh en Lichtenhorst (allen in Noord-Duitsland). In 1977 koos de deelstaatregering van Nedersaksen voor

Gorleben. Gabriel merkte daarover op dat “de andere drie als veiliger werden beoordeeld”.

In Gorleben is tot 2000 zo'n 1,4 miljard euro uitgegeven voor onderzoek en de aanleg van een deel van de opslagmijn. In 2000 besloot de regering tot een moratorium op verder onderzoek te Gorleben van minimaal drie en maximaal tien jaar. Intussen zou naar alternatieven worden gekeken. Maar daar is weinig van terecht gekomen. Voorstanders van kernenergie willen doorgaan met Gorleben. Gabriel hierover: “Stel dat ik Gorleben door zou willen zetten als enige opslagplaats. Wat in het geval de rechter de opslag verbiedt? Dan is er in 2035 geen ondergrondse berging. De tijdelijke opslagplaatsen worden dan eindopslagplaatsen, hoewel ze daar niet voor ontworpen zijn.” Daarom wil de minister onderzoek op meerdere locaties en dan na een vergelijking de beste uitkiezen. De keuze voor Gorleben is gemaakt “zonder de bevolking erbij te betrekken”, zei de minister. De ervaringen bij de zoutkoepel te Asse waar vaten met licht radioactief afval zijn gaan lekken, geeft aan “dat er geen goede veiligheidsanalyses gemaakt zijn”, zei hij: “Dat moet nu anders en beter.”

Walter Hohlefelder van het Duitse Atomforum wilde het moratorium voor Gorleben meteen opheffen, want hij vond dat de zoutkoepel voldoet aan de eisen die in het verleden gesteld zijn en het kernafval er opgeborgen moet worden. Wel vond hij de keuze voor Gorleben destijds apart: “Gorleben ligt dicht bij de grens met de voormalige DDR. In onze kringen bestond toen de vrees dat de DDR het kernafval aan zou boren en mee zou nemen. Nu de DDR niet meer bestaat vinden we dat we met Gorleben door moeten gaan. Pas als Gorleben niet geschikt zou blijken, kiezen we een andere locatie. Alternatieve locaties zijn bekend, maar we willen die regio's niet met de discussie over kernafval belasten”, zei

Hohlefelder onder luid boegeroep vanuit de zaal.

Welke alternatieven er zijn maakte Volkmar Bräuer van de Bundesanstalt für Geowissenschaften und Rohstoffe (BGR) duidelijk: in Zuid-Duitsland zijn tien regio's met graniet; in Noord-Duitsland zijn 25.000 boringen geweest in klei waarbij klei is aangetroffen dat zeker zo goed is als in het Franse Bure dat in aanmerking komt voor opslag van kernafval; in Noord-Duitsland zijn minimaal vijf mogelijk geschikte zoutkoepels. Naast de eerder genoemde koepels Wahn, Lutterloh en Lichtenhorst, noemde hij Zwischenahn en Waddekath. Wolfram König van het Bundesamt für Strahlenschutz wees er nadrukkelijk op dat bij Gorleben de bevolking er buiten gehouden is. De besluiten vielen onder de mijnwet. Volgens die wet mogen alleen maar mensen en organisaties die belangen hebben met mijnbouw naar de rechter gaan en dat zijn er maar heel weinig. Hij gaf overigens aan te verwachten dat de volgende regering pas een besluit zou nemen over de te volgen procedures voor de opslag. Daarbij wil men gebruik maken van de ervaringen in andere landen. Hans Riotte van het Nucleaire Energie Agentschap (NEA) te Parijs gaf aan dat het NEA algemeen uitgaat van een omkeerbaar beslissingsproces, waarbij de deelnemers door van elkaar te leren ook elkaar gaan vertrouwen. De procedures moeten transparant, de beslissingsregels helder zijn. De verschillende partijen, waaronder ook de lokale groepen, moeten "tijd en gelegenheid krijgen om kennis op te bouwen, dus ook de financiële mogelijkheid daarvoor", zei Riotte.

Hans Wanner van de Hoofdafdeling Veiligheid Kerninstallaties in Zwitserland voegde er aan toe dat zijn land in 2006 begonnen is met een transparant en open proces. In drie etappes worden er eerst een aantal locaties gekozen, die worden teruggebracht tot twee en dan blijft er één

over. Bij elke etappe beslist het parlement en kan er een referendum gehouden worden als 50.000 Zwitsers dat willen. Gordon MacKerron van de Universiteit Sussex legde uit dat in Groot-Brittannië verschillende opslagplannen gestrand door het verzet van de bevolking. Daarom wilde de overheid vanaf 1997 de bevolking erbij betrekken. Wetenschappelijke organisaties waren het daar niet mee eens, omdat in hun visie de wetenschap daarmee niet serieus werd genomen. In 2007 begon de regering met een nieuwe discussieronde. Het besluit begin 2008 om nieuwe kerncentrales te bouwen, maakte het verwarrend. "Want het maakt nogal wat uit of je het hebt over kernafval dat er nu eenmaal is (legacy waste), dat je hoe dan ook op moet bergen, of over nieuw kernafval dat je misschien niet hoeft te maken", stelde MacKerron. Ortwin Renn van de universiteit Stuttgart heeft veel onderzoek gedaan naar aanvaardbaarheid van risico's. "Bij elke mogelijke opslagplaats zal er weerstand ontstaan, ook als de overheid nieuwe procedures bedenkt", zei hij: "Milieuorganisaties zullen de opslag willen verhinderen zolang er plannen bestaan om meer kerncentrales te bouwen. En die plannen blijven boven de markt hangen, zodat we nu al 30 jaar lang dezelfde argumenten hebben." Hoe gaat het verder, vroeg Renn zich af: "We kunnen ten eerste hopen dat er ooit eens een regering zal besluiten dat er een opslagplaats moet komen. Maar dat is niet rechtvaardig voor degenen die in de buurt van een tijdelijke opslagplaats wonen. De regering kan – tweede mogelijkheid - besluiten Gorleben aan te wijzen, maar dat geeft veel verlies in het geloof in democratie. Een derde weg is afval voor vele miljarden naar bijvoorbeeld Oost-Europa sturen. Dat geeft aan dat de Duitse regering de gevolgen van de instemming met kernenergie niet wil dragen. Ten vierde kunnen we opnieuw beginnen, met meerdere plaatsen, met inspraak van de bevolking en een vetorecht voor die bevolking, ook als de regering die

opslagplaats wel door zou willen zetten”, zei Renn: “Eerst moet er overeenstemming zijn over de criteria en de procedures. En de verantwoordelijkheid moet eerlijk verdeeld worden.

Armin Grunwald van het Onderzoekscentrum Karlsruhe sloot daar op aan: “Hoe geven we de verantwoordelijkheid vorm en inhoud? In de huidige situatie is er sprake van een verharding van conflicten om kernenergie en kernafval. We moeten dan een stap terug doen om de verharde positie weker te maken. Pas dan is een eerlijk debat mogelijk.”

Grunwald was na zijn inleiding voorzitter van een werkgroep over ethische vragen. Wichert von Holten, pastoor in de regio Gorleben, stelde daarbij de vraag hoe we verantwoordelijk kunnen zijn voor opslag gedurende één miljoen jaar. Hoe kan de situatie bij Gorleben beter worden? In zijn ervaring betekent elk transport van kernafval naar de bovengrondse opslag te Gorleben dat er meer druk komt op de ondergrondse opslag.

Deze visie van Von Holten werd aangescherpt door mensen uit de regio Gorleben, die de transporten ervaren als inbreuk in hun eigen leven. Rond de transporten heerst er onvrijheid, de atoomstaat: ze mogen zich niet vrij bewegen, hun normale rechten worden hun ontnomen. Ze zijn geschokt door het harde ingrijpen van de politie. Dat maakt dat mensen niet geloven in democratie.

Een vrouw die beroepshalve betrokken is bij de organisatie van de transporten nam het woord en zei dat ze op haar beurt geschokt was door de felheid van acties. Vervolgens ontstond een uitwisseling van ervaringen en adressen: in een moment van een echte dialoog, werd het grote wantrouwen in elkaar even minder.

Dat wantrouwen kwam weer hard naar voren in afsluitende discussies over de criteria voor opslag van kernafval. Georg Arens van het ministerie van Milieu gaf aan dat er niet zozeer een bewijs moet komen dat kernafval een miljoen jaar veilig opgeborgen moet worden, alswel een verwachting. Over de eis dat gegevens over het kernafval 500 jaar bewaard moeten blijven zei hij: “Hoe we dat organiseren is nog niet vastgesteld, daarover moet onderzoek plaats vinden”. Dat riep reacties op dat het gek is dat er na 30 jaar onderzoek te Gorleben nog steeds geen duidelijke criteria zijn om geschiktheid aan af te meten. Arens reageerde hierop door te stellen dat het gaat om ontwerp-criteria waar over gediscussieerd moet worden. Ik verliet de conferentie met in mijn hoofd de woorden “Fortsetzung folgt” en de zin van één van de inleiders: “Ook al gaat het om opslag voor één miljoen jaar, het is mooi als de criteria er sneller zijn”.

Vroegste begin opberging kernafval

Land	Begin opberging
USA	na 2017
Finland	2020
Zweden	2020
Frankrijk	2025
België	2030
Rusland	na 2025
Duitsland	2035
Japan	2035
Canada	na 2035
Zwitserland	2040
Engeland	2040

Bron: Hans Riotte, NEA

